

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ: СКЛADOVA ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД І ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Досліджено проблеми забезпечення ефективного виконання рішень господарських судів у контексті права на справедливий суд та як однієї з тенденцій розвитку господарського процесу. Внесено пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, а також визначено пріоритетні напрями роботи у сфері реформування системи виконання судових рішень як складової системи захисту прав учасників господарських відносин.

Ключові слова: виконавче провадження, ефективність виконання рішень господарського суду, реформування системи виконання судових рішень, демонополізація державної діяльності у сфері виконання рішень суду, інститут приватних виконавців.

Право на справедливий суд, як відомо, займає основне місце в системі цінностей демократичного суспільства, однак забезпечення такого права без належного виконання судових рішень не є можливим у повному обсязі. Саме тому відповідна тенденція, прагнення до підвищення ефективності виконання рішень господарських судів як складової права на справедливий суд спостерігається й у вітчизняному господарському процесі.

Окремим питанням підвищення ефективності виконання рішень судів загалом приділяють увагу у своїх працях такі вітчизняні вчені, як: В. Ф. Бортняк, який досліджує форми та методи діяльності державної виконавчої служби (далі — ДВС) [1]; А. І. Перепелиця, предметом дослідження котрого є організаційно-правові засади діяльності ДВС [2]; Б. М. Гук, що особливу увагу у своїх працях приділяє місцю ДВС в системі органів державної влади України, особливостям її правового статусу [3]; С. М. Шандрук, який зосередився на дослідженні управління ДВС в Україні [4]; О. М. Науменко, С. Я. Фурса, Ю. В. Білоусов, І. С. Ніколаєв та ін., предметом досліджень котрих стали ті чи інші проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів [5].

Однак все ще недослідженими залишаються загальні тенденції розвитку господарського процесу, однією з яких є прагнення до підвищення ефективності виконання рішень госпо-

дарських судів, вироблення надійного, а головне — дієвого механізму забезпечення виконання судових актів господарських судів.

Саме тому метою цієї публікації є дослідження проблемних питань забезпечення ефективного виконання рішень господарських судів у контексті права на справедливий суд, а також виявлення й дослідження загальних тенденцій розвитку господарського процесу; визначення пріоритетних напрямів роботи у сфері реформування системи виконання судових рішень як складової системи захисту прав учасників господарських відносин.

Передусім зазначимо, що відповідні питання вважаємо за необхідне висвітлити й дослідити з тим глибоким переконанням, що виконавче провадження є завершальною стадією господарського процесу. Ця принципова позиція не є, щоправда, новою для науки господарського процесуального права. Так, наприклад, С. В. Васильєв притримується думки, що виконавче провадження є завершальною стадією господарського процесу та його можна порівнювати з іншими стадіями [6, с. 229–230]. Цю ж думку поділяють М. І. Тітов [7, с. 234] та Н. А. Абрамов [8, с. 189]. Зокрема, Н. А. Абрамов визначає виконавче провадження як завершальну стадію господарського процесу, на якій реалізується прийняте рішення, оскільки виконавче провадження починається на підставі рішення або іншого акта суду, здійснюється виконавчими органами в тісній взаємодії з судом та під його контролем, тоді як під час виконання

© В. І. Татков, 2013

рішення необхідно зупинити, змінити характер, форми виконання тощо. Тому виконавче провадження є частиною, стадією господарського процесу [8, с. 193–195]. Аналогічного висновку доходить і М. В. Амельченко, — виконання рішень господарського суду є стадією господарського процесу, регламентація якого міститься в нормах ГПК України, а також у нормах Закону України від 21.04.1999 р. «Про виконавче провадження» [9], який регулює порядок здійснення дій державними виконавцями у процесі забезпечення реалізації судового рішення шляхом примусового виконання. На цій стадії примусове виконання рішень господарського суду визначається як завершальна стадія господарського процесу, що включає порядок реалізації рішень на підставі наказів господарського суду за допомогою використання засобів примусового характеру [10, с. 8]. За переконанням І. В. Канановича, виконавче провадження — стадія арбітражного (господарського) процесу [11, с. 105]. Вважає виконавче провадження завершальною стадією судового процесу й К. В. Бернатович [12, с. 137–142].

Щодо європейської практики визначення місця і правової природи виконавчого провадження слід зазначити, що в судовому рішенні від 7.05.2002 р. у справі «Бурдов проти Росії» Європейський суд із прав людини (далі — ЄСПЛ): а) нагадав, що п. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 1950 р.) надано кожному право звертатися до суду в разі будь-якого спору про його цивільні права («право на суд»), одним із аспектів якого є право на доступ до правосуддя, що являє право порушувати позовне провадження в судах з питань цивільно-правового характеру, проте таке право було б ілюзорним, якби правова система держави — учасника Європейської конвенції припускала, щоб судові рішення, яке набрало чинності та є обов'язковим до виконання, залишалося б недіючим; б) визнав немислимим, що п. 1 ст. 6 Конвенції, детально визначаючи процесуальні гарантії сторін на справедливий розгляд справи, не передбачав би захисту процесу виконання судових рішень; в) наголосив, що виконання судового рішення, ухваленного будь-яким судом, повинно розглядатися як складова «судового розгляду» [13]. Таким чином, до процесу виконання рішення національного суду, яке набуло статусу остаточного, застосовуються також вимоги ст. 6 Конвенції в частині розумних строків виконання.

Практика ЄСПЛ щодо розгляду заяв проти України свідчить про те, що невиконання або несвоєчасне виконання рішень національних судів є найбільш поширеним порушенням права на справедливий суд з боку держави. Загалом це порушення визнано у більш як половині рішень ЄСПЛ. Своєрідним індикатором цьому є перше «пілотне» рішення у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України», яке було винесено 15.10.2009 р., а набуло статусу остаточного 15.01.2010 р. У рішенні «Юрій Миколайович Іванов проти України» ЄСПЛ визнав порушення Україною її зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (п. 1 ст. 6 «Право на справедливий суд» та ст. 1 «Захист права власності» Першого протоколу до Конвенції) у зв'язку з систематичним невиконанням державою рішень національних судів. Крім того, було визнано порушення ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту» Конвенції у зв'язку з відсутністю в національному законодавстві ефективних засобів юридичного захисту від такого невиконання. З огляду на суть порушення ЄСПЛ зобов'язав державу, зокрема, невідкладно — не пізніше ніж упродовж одного року від дати, на яку це рішення набуває статусу остаточного (тобто до 15.01.2011 р.), — запровадити ефективний засіб юридичного захисту (або комплекс таких засобів), який би забезпечив адекватний і достатній захист від невиконання чи затримки у виконанні рішень національних судів, за виконання яких вона несе відповідальність відповідно до принципів, встановлених практикою ЄСПЛ. І вже у своїй резолюції від 30.11.2010 р. Комітет Міністрів Європи висловив занепокоєння з приводу бездіяльності України в розробці механізму, здатного врегулювати на законодавчому рівні виконання судових рішень. Тому актуальними на сьогодні є положення Закону України від 5.06.2012 р. «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [14], що передбачає впровадження механізму, за яким виконання судових рішень про стягнення коштів з державних органів, підприємств, установ і організацій, боржника — юридичної особи, примусова реалізація майна якого забороняється, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, у разі якщо неможливо виконати рішення за рахунок боржника.

Виходячи з принципів верховенства права і пріоритету прав людини, слід визнати, що проблема забезпечення безумовного виконання

судових рішень потребує на вітчизняних теренах термінового вирішення. Варто нагадати, що Україна є стороною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [15], відповідно до якої сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення ЄСПЛ у будь-яких справах, в яких вони є сторонами. Зазначимо, що процес виконання рішення ЄСПЛ складається з декількох складових, які можна умовно розділити на три основні групи: 1) виплата суми справедливої сатисфакції, визначеної в рішенні ЄСПЛ; 2) здійснення індивідуальних заходів, спрямованих на те, щоб відновити порушене право конкретної особи; 3) здійснення загальних заходів, основна мета яких — запобігти подальшим зверненням до ЄСПЛ. На відміну від заходів індивідуального характеру ЄСПЛ не вказує державі, які спеціальні заходи необхідно вжити щодо відновлення порушених прав заявника і стосовно запобігання подальшим порушенням, так як згідно з Конвенцією держави мають право самостійно обирати заходи індивідуального та загального характеру. З метою запобігання новим порушенням Конвенції, подібних до тих, які констатовані в рішенні ЄСПЛ, держава зобов'язується усунути проблеми у внутрішньому правопорядку. У випадках, коли порушення є результатом проблем конкретних законів або відсутності належного законодавства, держава на виконання рішення повинна внести зміни до існуючих нормативно-правових актів або прийняти відповідні закони. Внесення змін у законодавство чи проведення глобальних правових реформ є найскладнішим зі способів, оскільки вимагає значних ресурсів і часу. У цій ситуації саме національні суди відіграють провідну роль у запобігання подальшим порушенням Конвенції. Рішення ЄСПЛ у більшості європейських держав є актами прямої дії, тому там вони доводяться до відома судів і відповідних органів. Дії яких призвели до порушення, і такі заходи є достатніми для запобігання подальшим порушенням подібного характеру [16, с. 10–11].

Порядок виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ в Україні визначено Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [17]. На конституційному рівні закріплено принцип обов'язкового виконання рішень суду, закріплений в ч. 5 ст. 124 Основного Закону України [18], де зазначається, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконан-

ня на всій території України. Також цей принцип деталізований у багатьох законодавчих актах України. Але статистика виконання рішень судів є невтішною, оскільки майже половина судових рішень в цивільних, господарських і адміністративних справах не виконуються взагалі або виконуються вкрай повільно. ДВС останніми роками може «похвалитися» забезпеченням виконання не більше ніж 10–15 % судових рішень, тоді як в європейських країнах це показник сягає 80–86 %. Щороку в Україні не виконується декілька мільйонів судових рішень, навіть і тих, що надходять на примусове виконання, внаслідок чого страждають законні інтереси фізичних і юридичних осіб, у тому числі й суб'єктів господарювання. Це, з поміж іншого, є й результатом неналежного виконання рішень ЄСПЛ у справах проти України, особливо тих, де було визнано наявність системних проблем у сфері законодавства, адміністративної чи судової практики. Статистика Комітету Міністрів Ради Європи, тобто органа, який спостерігає та контролює виконання рішень ЄСПЛ, говорить про наступне: в Україні 900 рішень по суті продовжують перебувати на контролі, із них 736 — «посилений контроль», а це означає, що понад 95 % рішень, прийнятих щодо України, досі не виконані [19]. Сучасна вітчизняна правова система не в змозі впоратися із забезпеченням виконання низки норм, викладених у Конвенції з прав людини. Так, за даними, оприлюдненими ЄСПЛ, кількість справ, що надходять до розгляду з України — чи не найбільша серед усіх країн-членів Ради Європи. Наразі Україна займає четверте місце разом з Росією, Туреччиною і Румунією по кількості звернень громадян до ЄСПЛ. Фактично кожна десята скарга до Страсбурга надходить саме від громадянина України — сьогодні на розгляді більше ніж 8 тис. заяв від українського позивача. У той же час у Страсбурзі зазначають, що виконання рішень ЄСПЛ в Україні знаходиться не у кращому стані. Україна увійшла в десятку країн поруч з Болгарією, Грецією, Італією, Молдовою, Польшею, Росією, Румунією та Туреччиною, в яких систематично виникають затримки у виконанні рішень ЄСПЛ. Що ж стосується виплат, то у 2009 р. Україна виплатила за рішеннями ЄСПЛ близько 8 млн грн, у 2010 р. — 29 млн, а у 2012 р. ця сума сягнула вже 39 млн. Натомість практика більшості європейських країн показує, що покращення ситуації з систематичним невиконанням судових рішень державою можливе, але

тільки в разі більш ефективної роботи судової системи самої країни. ЄСПЛ дійшов висновку, що причина затримок у виконанні остаточних рішень національних судів полягає в існуванні низки різних дисфункцій у правовій системі України, і підсумував у досить різкій формі, що Україна досі не спромоглася вжити заходів для покращення ситуації, незважаючи на значну й послідовну практику ЄСПЛ у вирішенні таких справ.

Існує об'єктивна потреба у зв'язку з цим, на нашу думку, у проведенні ряду заходів. Зокрема, першочергово необхідним є: вдосконалення процедури примусового виконання судових рішень, а також надання державним виконавцям доступу до баз даних, оскільки це значно пришвидшить виконання рішень господарських судів (річ у тім, що вітчизняні державні виконавці не мають доступу до певних інформаційних джерел і реєстрів, у той час, як у судових виконавців західних країн є такий доступ, а ефективність використання таких джерел інформації є досить високою, — в Україні збір інформації про майно боржника займає від двох до чотирьох місяців, а з використанням інформаційних джерел в європейських країнах аналогічна процедура займає лише декілька годин); забезпечення відкритості процедур виконання судового рішення та системи публічної реалізації конфіскованого/арештованого державними виконавцями майна; проведення періодичних узагальнень судової практики з питань, пов'язаних з виконанням судових рішень, оскільки використання судом першої інстанції узагальнених аналітичних і статистичних матеріалів, відповідних рекомендаційних роз'яснень здатне суттєво допомогти правильно вирішувати відповідні звернення (заяви, скарги, клопотання тощо) учасників процесу щодо виконання рішень господарських судів (своєрідним доказом цьому є нещодавно прийнята Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 9 «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України»); вироблення ефективних механізмів виконання судових рішень як національних судів, зокрема, у справах проти держави, так і рішень ЄСПЛ; зняття галузевих мораторіїв на примусову реалізацію майна (наприклад, мораторій, встановлений в Законі України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» [20], щодо застосування примусової реалізації майна підприємств, у статних капіталах яких частка держави становить не менш як 25 %, та неможливість застосування до

них процедури банкрутства, а також підприємств паливно-енергетичного комплексу, виконавчі провадження щодо яких на даний час зупиняються відповідно до Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу») [21]; закріплення в законодавстві ефективних заходів щодо протидії тривалому невиконанню рішень національних судів (у тому числі й господарських), можливо, компенсацію за таке невиконання, яку має надавати держава особам, на користь яких було прийняте судове рішення та яке не було виконано з вини держави; прийняття Виконавчого кодексу України (чи Кодексу виконавчого провадження, в якому доцільним було б висвітлити всі питання, пов'язані з виконанням судових рішень, спростити саму процедуру виконання, надати чіткі повноваження виконавцям, ввести відповідальність, у тому числі й матеріальну за невиконання або несвоєчасне виконання судових рішень).

При цьому вважаємо, що подальше посилення незалежності ДВС є недоцільним, оскільки на даний час вона і так має всі інституційно можливі засоби забезпечення незалежності (ДВС є центральним органом виконавчої влади, де Голова і заступник призначаються Президентом).

Більше того, чітко намітилась тенденція щодо демонополізації державної діяльності у сфері виконання рішень суду (зокрема, господарського) з передачею функцій виконання рішень судів (у тому числі й господарських) приватним виконавцям. Йдеться про запровадження системи приватних виконавців з відповідною відповідальністю, гарантіями, повноваженнями і підзвітністю Міністерству юстиції. Передбачається, що в умовах створеного конкурентного середовища покращиться якість послуг щодо виконання судових рішень. Слід зазначити, що на міжнародному рівні досвід введення інституту приватних виконавців є досить вдалим і дієвим. Наприклад, у Франції, Бельгії, Люксембурзі судовими виконавцями є приватні особи, які діють на підставі ліцензії. Загалом, лібералізація діяльності виконавців відбувається по всій Європі. У Чехії й Естонії з судових виконавців радянського типу вони перетворилися на представників вільної професії, схожих на французьких «усьєрів». Навіть у Великобританії, де професія виконавця була традиційно пов'язана з державою (королівські «бейліфи» згадуються навіть у Великій Хартії Вольностей), відносно недавня реформа породила приватних «бейліфів»,

або виконавців («enforcement officers»). Процес лібералізації відбувається і в діяльності виконавців «Gerichtsvollzieher» у Німеччині, де вони є службовцями земель (суб'єктів Федерації). Статус приватних виконавців в європейських країнах можна порівняти зі статусом приватних нотаріусів в Україні: вони виконують публічно значущі функції під пильним контролем виконавчої й судової влади. При цьому вплив суддів часом переважає, часом дорівнює значущості виконавчої гілки влади, включає в себе й участь у призначенні цих осіб. Жорстке підпорядкування судових виконавців виконавчій гілці влади є застарілою практикою. Багато країн колишнього соцтабору лібералізували цю діяльність, зробивши виконання судових рішень самостійним видом господарської діяльності, вільною професією (Чехія, Словенія, Естонія), або, як Польща, залишивши виконавців на державній службі, зробили їх незалежними посадовцями. Деякі країни ближнього зарубіжжя (Російська Федерація й Казахстан) вже почали працювати в напрямку запровадження інституту приватних судових виконавців [22].

На вітчизняних теренах, однак, зазначена тенденція має вагомий супротив, піддається нещадній критиці як з боку владних структур, науковців, так і пересічних практикуючих юристів, з огляду на те, що: один лише факт запровадження інституту приватних виконавців ніколи не стане фактором гарантованого виконання судових рішень; запровадження цього інституту в Україні не може прямо наслідувати весь досвід роботи приватних виконавців в Європі, оскільки на вітчизняних теренах приватна виконавча служба не може стати заміною державній (недопустимим є виконання судового рішення приватним виконавцем у справі, де відповідачем виступає держава, і в деяких інших випадках); різкий перехід від ДВС до приватної виконавчої служби може викликати в Україні зріст зловживання своїми повноваженнями і процвітання рейдерства (останнє знаходиться у тісному зв'язку зі судовими виконавцями й отримує додаткові важелі тиску при виконанні судових рішень, а, у свою чергу, зловживання повноваженнями й неспішне виконання рішень суду викличе приховування майна боржниками), — введення інституту приватних виконавців не дасть стовідсоткової гарантії зміни ситуації на краще; зрозуміло, що законодавство, яке регулює систему виконавчого провадження, застаріло й потребує змін, але не таких різких і революційних, як запровадження інституту при-

ватних виконавців (при запровадженні інституту приватних нотаріусів, наприклад, довіра до них виникла не одразу), — тому спочатку необхідно на законодавчому рівні внести зміни до старої системи виконання судових рішень, а не утворювати нову систему приватних судових виконавців, яка на початку свого існування може спровокувати колапс усієї системи країни через неналагоджену схему роботи приватних виконавців; першопричинами гальмування виконання судових рішень є надзвичайна лояльність законодавства, зокрема, Закону України «Про виконавче провадження» [9] до боржника, яка надає численні можливості уникнути негативних наслідків стягнення за виконавчими документами, відсутність дієвої відповідальності за невиконання судових рішень і приписів державного виконавця, а також вкрай низький рівень правової свідомості учасників відповідних правовідносин, небажання виконувати рішення суду за будь-яких умов, — тому один лише факт запровадження інституту приватних виконавців ніколи не стане фактором гарантованого виконання судових рішень [22]. Таким чином, на сьогодні ідея впровадження в Україні інституту приватних судових виконавців викликає більше запитань, аніж дає відповідей, а тому для оптимізації процедури виконання судових рішень необхідно, перш за все, удосконалити роботу системи органів ДВС, довести їх роботу до максимальної ефективності шляхом внесення відповідних змін до законодавства. На сучасному етапі, за даними органів ДВС, наданими на запит господарських судів, показники виконання рішень цих судів коливаються від 10 до 30 %, тобто виконується рішення господарського суду лише по кожній десятій справі [23]. Тому вважаємо, необхідно в першу чергу посилити контроль у сфері виконання судових рішень, зокрема, підвищити відповідальність державних виконавців. Виконавче провадження — завершальна стадія господарського процесу і невід'ємна складова розгляду справи, а отже, необхідна належна організація виконання рішень і судового контролю за діяльністю ДВС. Процесуальною формою контролю за виконанням судових рішень є розгляд скарг на дії ДВС у порядку, встановленому ст. 121-1 ГПК України. Основні причини їх задоволення — передчасне закінчення виконавчого провадження без повного дослідження обставин справи, неправомірні відмови у відкритті виконавчого провадження, ненадання стягувачам інформації про хід виконання судового рішення, значне порушення строків надсилання копій документів сторонам у

виконавчому провадженні, неправомірне зупинення виконання судових рішень, відмова органів ДВС приймати до виконання ухвали господарських судів, якими затверджено мирові угоди тощо. Однак, оскільки повноважень судів щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів ДВС під час виконання судового рішення явно недостатньо, то доцільним є внести зміни до ГПК України, Закону України «Про виконавче провадження» та інших законодавчих актів, щоб надати суду право на здійснення контролю за виконанням судових рішень.

У контексті сказаного, вважаємо, заслуговує на увагу висловлювання С. Ф. Демченко з приводу того, що відокремлення свого часу виконавчої служби від судової системи та підпорядкування її Мініюсту призвело до руйнування принципу обов'язковості судових рішень, оскільки послаблення судового контролю призвело до погіршення стану виконання рішень, зменшення довіри до правосуддя, що в підсумку стало чинником формування недовіри суспільства не тільки до судової системи, а й державної влади в цілому [24]. Натомість маємо вітчизняний (у минулому) і зарубіжний досвід (Казахстан, Білорусь), коли питання виконання судових рішень ефективно вирішується в межах самої судової системи. Наприклад, у республіці Білорусь система примусового виконання включає в себе окремо співіснуючі структури: судових виконавців загальних судів і господарських судів. Десятирічний досвід функціонування Служби судових виконавців господарських судів Білорусі себе цілком виправдав. На необхідності в законодавчому порядку закріпити інститут виконання судових рішень як стадію судового розгляду наполягає й інший автор — С. О. Якимчук (слід унормувати питання щодо відкриття виконавчого провадження, проведення окремих виконавчих дій і закриття виконавчого провадження вирішувати лише шляхом розгляду їх в судовому засіданні за участю всіх учасників виконавчого провадження й зацікавлених осіб, а у випадках, встановлених законом, — також за участю прокурора) [25].

У той же час, в перспективі недалекого майбутнього, вважаємо, найбільш оптимальною могла б виявитись система паралельного існування приватних і публічних виконавців. У кожному разі незаперечним є той факт, що ефективність існування інституту приватних виконавців, у разі його впровадження, насамперед залежатиме від рівня правового регулювання такого виду діяльності, потребуватиме поетап-

ного реформування виконавчої інституції. На законодавчому рівні: а) потребуватимуть закріплення статусу, компетенція, права та обов'язки приватних виконавців, обсяг їхніх повноважень, а також механізм реалізації; б) потрібно буде визначити вимоги щодо осіб, які можуть бути приватними виконавцями, а також порядок отримання ними такого статусу; в) необхідно буде встановити й рівень контролю держави за діяльністю приватних виконавців, чого можна досягти шляхом ліцензування та сертифікації такого виду діяльності, а також визначення системи контролюючих органів. І публічні, і приватні виконавці повинні діяти як злагоджений механізм, доповнюючи один одного.

Таким чином, виконання рішення господарського суду є завершальною стадією господарського процесу, в якій рішення, яке набрало законної сили, звертається до виконання й вирішуються питання, що виникають у зв'язку зі зверненням рішення до виконання та його виконанням. Обов'язковість судових рішень є найважливішою засадою судочинства. Правосуддя в господарських справах не може вважатися ефективним, якщо судові рішення не виконуватимуться. Недостатньо просто задекларувати принцип обов'язковості судових рішень, нагальною є необхідність передбачити надійний механізм, який би гарантував їх неухильне виконання, оскільки, без належного виконання судові рішення суттєво втрачає свій авторитет і силу превентивного впливу. Крім того, швидке і точне виконання судових рішень — це вагомий компонент у процесі формування впливової судової влади в Україні.

Отже, основним пріоритетним напрямом роботи у сфері реформування системи виконання судових рішень, як складової системи захисту прав учасників господарських відносин, залишається *постійне вдосконалення законодавства, спрямоване на забезпечення підвищення ефективності виконавчого процесу шляхом усунення правових перешкод у виконанні судового рішення, скасування різного роду мораторії та законів, що забезпечують домінування в господарських правовідносинах юридичних осіб з державною участю над представниками приватного сектора, скасування норм, які забезпечують боржнику привілейоване становище у виконавчому провадженні, вироблення системи правових норм, функціонування яких в суспільстві спонукатиме учасників господарського обороту до сумлінного виконання їхніх зобов'язань, запровадження в Україні недержавних форм виконання судових*

рішень, усунення колізій у регулюванні процедур банкрутства та виконавчого провадження, вдосконалення законодавства у сфері регулювання процедур публічної реалізації конфіскованого/арештованого державними виконавцями майна.

Список використаних джерел

1. Бортняк Ф. В. *Форми та методи діяльності державної виконавчої служби* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ф. В. Бортняк. — К., 2008. — 16 с.

2. Перепелиця А. І. *Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А. І. Перепелиця. — Ірпінь, 2005. — 19 с.

3. Гук Б. М. *Поняття Державної виконавчої служби та її місце в системі органів державної влади України* [Електронний ресурс] / Б. М. Гук // *Право і безпека*. — 2011. — № 2. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2011_2/PB-2/PB-2_39.pdf; Гук Б. *Особливості адміністративно-правового статусу Державної виконавчої служби України в умовах адміністративної реформи* / Б. Гук // *Публічне право*. — 2011. — № 3. — С. 86–92.

4. Шандрук С. М. *Управління державною виконавчою службою в Україні* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / С. М. Шандрук. — Львів, 2010. — 246 с.

5. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* : зб. наук. пр. за результатами Третьої міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 14–15 червня 2012 р.). — Хмельницький : ХУУП, 2012. — 368 с.

6. Васильев С. В. *Хозяйственное судопроизводство Украины* / В. С. Васильев. — Х. : Эспада, 2002. — 368 с.

7. *Хозяйственное право: учебник* / [Мамутов В. К., Знаменский Г. Л., Хахулин В. В. и др.] ; под ред. В. К. Мамутова. — К. : Юринком Интер, 2002. — 912 с.

8. Абрамов Н. А. *Хозяйственно-процессуальное право Украины* / Н. А. Абрамов. — Х. : Одиссей, 2003. — 336 с.

9. *Про виконавче провадження* : Закон України від 21 квітня 1999 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 1999. — № 24. — Ст. 207.

10. Амельченко М. В. *Защита прав субъектов хозяйствования* : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 — «Хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право» / М. В. Амельченко. — Донецк, 2001. — 20 с.

11. Кананович И. В. *Арбитражный процесс: схемы и комментарии* / И. В. Кананович. — М. : Юриспруденция, 1999. — 176 с.

12. Бернатович К. В. *Виконавче провадження як завершальна стадія судового процесу* / К. В. Бернатович // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. — 2010. — № 4. — С. 137–142.

13. Бурдов против России: Решение Европейского суда по правам человека от 9 мая 2002 г. // *Российская газета*. — 2002. — 4 июля (№ 120).

14. *Про гарантії держави щодо виконання судових рішень* : Закон України від 5 червня 2012 р. // *Офіційний вісник України*. — 2012. — № 49. — Ст. 1919.

15. *Про захист прав людини і основоположних свобод* : Конвенція від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

16. Щелкунов О. М. *Питання виконання рішень Європейського суду з прав людини* / О. М. Щелкунов // *Вісник Центру суддівських студій*. — 2006. — № 7–8. — С. 10–11.

17. *Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини* : Закон України від 23 лютого 2006 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2006. — № 30. — Ст. 260.

18. *Конституція України від 28.06.1996 р.* // *Відомості Верховної Ради України*. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (Зі змін. та допов.).

19. *За матеріалами: podrobnosti.ua* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uaonline.com.ua/povnyu_41056.html.

20. *Про введення мораторію на примусову реалізацію майна* : Закон України від 29 листопада 2001 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2002. — № 10. — Ст. 77.

21. *Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу* : Закон України 25 червня 2005 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2005. — № 33. — Ст. 430.

22. *Інститут приватних виконавців в Україні: перспективи запровадження* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121190>.

23. *Судді господарських судів занепокоєні станом виконання їх рішень* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121376>.

24. Демченко С. *Неефективність механізму виконання рішень зводить нанівець захист прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб* [Електронний ресурс] / С. Демченко // *Закон і бізнес*. — 2010. — № 25. — Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/1-femida_na_holostomu_hodu.html.

25. Якимчук С. О. *Виконання судових рішень у цивільних справах як стадія судового розгляду* / С. О. Якимчук // *Університетські наукові записки*. — 2009. — № 4. — С. 81–84.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013 р.